

نقد و معرفی کتاب

تهذیب الاحکام در آینه تهذیب

محمود نظری

تصنیف و تألیف کرده و در همه آن رشته‌ها از طراز اول است.^۲ باری سخن درباره چنین شخصیتی و آثار فخریم او به درازا می‌انجامد که در این مقال نمی‌گنجد. از آثار به یادگار ماندنی شیخ، کتاب ارزشمند حدیثی-فقهی تهذیب الاحکام (یکی از چهار کتاب معتبر روایی شیعه) می‌باشد که تألیف آن بعد از کتاب کافی و کتاب من لایحضره الفقیه، و قبل از استبصار انجام پذیرفته و از آغاز تألیف تا کنون پیوسته مدار استنباط و افتای مراجع و مجتهدین بوده است.

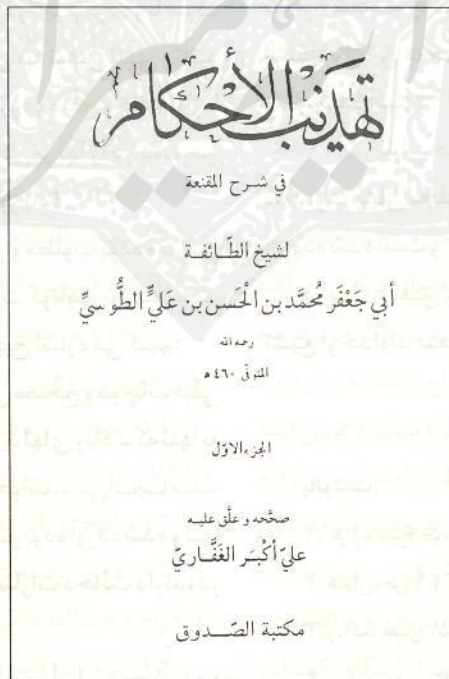
این کتاب شریف مشتمل بر تمامی ابواب فقه و حاوی احکام فقهی با ذکر نصوص و ادله و بیان آنها می‌باشد. مؤلف در این کتاب در هر بابی روایات مربوط به آن باب را ذکر نموده و روایات متعارض را نیز طبق موازین علمی و اصول اجتهادی مورد بررسی قرار داده و به بهترین وجهی تعارض آنها را حل کرده است.^۳

تهذیب در اصل شرح مبسوط و استدلالی بر کتاب المقنعه شیخ مفید (ره) (متوفای ۴۱۳ هـ) استاد شیخ طوسی است. شیخ از همان ابتدا که به بغداد رفت (سال ۴۰۸ هـ) به شرح کتاب استاد خود پرداخت، در حالی که حدوداً ۲۵ یا ۲۸ سال داشت و کتاب طهارت تا اول کتاب صلوات را در زمان حیات استادش تدوین نمود. سپس تا سال ۴۴۸ هـ آن را به پایان رساند و بدین ترتیب نیمی از عمر خود را صرف تألیف

از چهره‌های درخشان و فرزانه‌گانی که در عالم اسلام صفحاتی از تاریخ را به خود اختصاص داد، ابو جعفر محمد بن حسن بن علی بن حسن طوسی (متوفای ۴۶۰ هـ) معروف به شیخ الطائفه است که با پدید آوردن آثار گرانبگایی از خود در گسترش و ترویج فرهنگ اسلامی و تشیع خدمات شایانی نموده. در میان انبوه دانشمندان شیعه کمتر دانشمندی را می‌توان یافت که با همه احاطه و تسلط در علوم و فنون گوناگون و آثار ارزنده فکری و قلمی، کلیه تصانیف و آثار آنها، مانند تألیفات شیخ الطائفه همگی مورد توجه کلیه طبقات دانشمندان واقع شده باشد.

کتابهای تهذیب الاحکام، نه‌بایه، خلاف، مبسوط، عدة الاصول، تبیان، تلخیص الشافی، غیبت، فهرست، رجال، مصباح المتهجد، در فقه و اصول، تفسیر، کلام، رجال و ادعیه، هر کدام در ردیف اول مدارک و منابع علمی شیعی قرار دارد و حائز عالی‌ترین مباحث تحقیقی است که تا کنون نیز ارزش علمی خود را حفظ کرده است.^۱

شهید بزرگوار مطهری می‌فرماید: شیخ بزرگوار ابو جعفر محمد بن حسن الطوسی، یکی از درخشانترین ستارگان جهان اسلام است. وی نمونه کاملی است از تجلی اسلامی در کالبد ایرانی... شیخ تنها در یک رشته از رشته‌های علوم اسلامی کار نکرده و متخصص نشده است، بلکه در رشته‌های گوناگونی زحمت کشیده و متخصص شده و کتاب

تهذیب الاحکام فی شرح المقنعه
ابی جعفر محمد بن الحسن بن علی الطوسی
مصحح: علی اکبر غفاری
انتشارات صدوق، تهران، ۱۳۷۷

این اثر کرد. بحث درباره زوایای مختلف این اثر مهم را به زمان دیگری موکول می‌کنیم.

آنچه در اینجا لازم به ذکر می‌باشد این است که یکی از خدمات علمی و ارزشمند در زمینه فرهنگ اسلامی احیای تراث حدیثی شیعه در جهت انتقان تصحیح و ارائه زیبایی آن می‌باشد و چون تهذیب الاحکام از مهمترین منابع اجتهاد و استنباط احکام شرعی است، ضرورت داشت که تصحیحی بسیار دقیق و فنی و تعلیق و تحقیقی استوار و کارآمد بر آن صورت گیرد.

عالم فرزانه و محقق سختکوش حاج شیخ علی اکبر غفاری - حفظه الله - که باید ایشان را احیاگر میراث روایی تشیع در عصر معاصر نامید و سابقه درخشان ایشان در تصحیح و تحقیق و ترجمه کتابهای روایی بر همگان روشن است، تصمیم به تصحیح دقیق و چاپ تهذیب الاحکام گرفت که بحمدالله بخوبی از عهده این کار برآمد.

استاد غفاری همان گونه که در مقدمه کتاب یادآور شده است، بعد از انجام کار تحقیق و نشر کتاب من لایحضره الفقیه و عرضه آن به مجامع فرهنگی-مذهبی، در فکر تصحیح و چاپ تهذیب به شکلی پاکیزه و آراسته افتاد، اما پیش آمدن مسائلی، مانع از انجام آن می‌شد. تا اینکه ایشان طی شرفیایی به حضور مقام معظم رهبری، و تأکید و تشویق ایشان به انجام این مهم، عزم را جزم کرده و با صرف حدود ۵ الی ۶ سال کار مستمر و شبانه روزی، به توفیق الهی و تأیید ربّانی، تهذیب را در ۱۰ مجلد به صورتی پاکیزه و منقح و چشم‌نواز با مزایای فراوان، تحقیق و منتشر کرده و گنجی پر بها را در دسترس ارباب فضل و دانش نهادند. سعیشان مشکور باد!

حروفچینی و صفحه آرایی نیز چشمگیر و مطلوب بوده و نشر محترم صدوق در عرضه این کتاب بدین هیأت کوتاهی نکرده است. در اینجا به برخی از ویژگیهای این تصحیح اشاره می‌کنیم:

۱. این تصحیح بر اساس سه نسخه خطی مصحح و دو چاپ قبلی آن انجام شده^۴ و در پاورقی از آوردن نسخه بدل‌های زیاد - که تنها به شلوغ کردن کتاب و مشوش شدن آن بر خواننده می‌انجامد - خودداری گردیده و در متن آنچه که صحیحتر بوده آورده شده و تنها اختلاف نسخی که در فهم معنای حدیث و عبارات دخالت دارند، در پاورقی ثبت گردیده است.

۲. شرح حال روایت و ضبط صحیح اسامی آنان درج شده و روایانی که اسامی مشترک دارند، تعیین گردیده و نیز اشتباهات و تصحیفات که در اسناد حدیث رخ داده با مراجعه به کتب رجالی معتبر تصحیح شده است.

۳. احادیث این کتاب با کتب اربعه مقایسه گردیده و اختلاف آنها ثبت شده است.

۴. در مواردی که متن حدیث مشکل یا دارای ابهامی بوده، با مراجعه به کتب روایی و فقهی معتبر بیان شده است.

۵. معانی لغات غریب و مشکل و ضبط صحیح آنها با مراجعه به معجمهای لغوی ثبت شده است.

۶. احادیث کتاب به مقدار ضرورت اعراب گذاری گردیده است.

۷. احادیث کتاب از نظر اعتبار مشخص شده و نوع سند از جهت صحت، ضعف، جهالت روایت و غیره با علایمی تعیین شده است

مانند: صح (صحیح)، ثق (موثق)، ضع (ضعیف)، مجد (مجهول) و...

۸. احادیث شماره گذاری شده است.

۹. مقدمه‌ای عالمانه در شرح حال شیخ طوسی ذکر گردیده است.

۱۰. قول مشهور میان فقها در توضیح مدلول خبر در پاورقی آورده شده است.

۱۱. مواردی از تحریفات و تصحیفات در روایات را که مرحوم علامه شوشتری در الاخبار الدخیله و در ارتباط با تهذیب ذکر کرده‌اند، نقل شده است.

۱۲. با توجه به اینکه در کتاب معجم المفهرس کتب اربعه، شماره صفحه چاپ قدیم تهذیب ذکر شده، جهت تسهیل در امر استفاده از این معجم، شماره صفحه چاپ قدیم کتاب در حاشیه معین شده است.

۱۳. در پایان جلد دهم شرح مشیخه کتاب و تحقیق در مورد سحر و در پایان مجلد سوم، تحقیقی راجع به نماز جمعه به کتاب افزوده شده است و...

در پایان توفیق روز افزون مصحح محترم را در خدمت به میراث تشیع از خداوند متعال خواستاریم.

پانویس:

۱. هزاره شیخ طوسی، علی دوانی، ص ۲۴ و ۲۵.

۲. همان، ص ۳۳۹ و ۳۴۰.

۳. ر. ک: اعیان الشیعة، علامه سید محسن عاملی، ج ۹ ص ۱۶۴.

۴. ر. ک: تهذیب الاحکام، شیخ طوسی، ص ۲۰.